

קינדערלאך, אפשר גם וגם

טל חבר-חיבובסקי (עורך), מכאן ואילך: מאסף
לעברית עולמית, מאסף ראשון, ה'תשע"ז
ברלין-פריז: מעדעם-ביבליאטעק, 172 עמ'

אה, הפסימיזמוס – זה דבר מעניין: לכתוב עברית ולהיות פסימיסט.
יוסף חיים ברנר, "בחורף"

עוד יש ערים נכחדות בתפוצות הגולה בהן יעשן במסתור גרנו הישן; ובהן נטו ללון האנשים שיצרו את כתב העת 'מכאן ואילך'. טל חבר-חיבובסקי, מייסדו ועורכו המבריק של המפעל התרבותי הזה, נע בין ברלין לפריז, ועשו עמו במלאכה נשות-עט ואנשי-עט עברים, בהם מלומדים בעלי שם, אשר יושבים באירופה ובארצות הברית. הכרך שלפנינו – "מאסף ראשון", ביטוי שנשמע כמעט תרתי דסתרי, אבל כל אוהב עברית צריך לקוות לעוד מאספים רבים כמוהו – יצא לאור בפריז בהוצאה יידיית, מעדעם-ביבליאטעק. בעובדה הזאת יש משהו מכמיר לב: שארית הפליטה של היידיש מגוננת בכנפה השבורה על גוזל צעיר וכעוס, שנמלט מתל אביב או התעופף מברקלי, כדי לקומם בשנית, בזמן הזה, את העברית המודרנית שנוצרה לפני מאה ומאתיים שנים על אדמת אירופה.

נתבקשתי לכתוב על המאסף הראשון הזה של 'מכאן ואילך' לגיליונו הראשון של 'השילוח', אשר שמו והשראתו לקוחים מכתב-עת שאף הוא יציר ההשכלה העברית, אבל מגמתו ציונית. במבט ראשון דומים השניים האלה לצמד בקבוקים שהושלכו לים מספינה אחת, נלכדו בזרמים הופכיים והם שטים כעת באוקיינוסים שונים. לא רק באוקיינוסים שונים, אלא במחלקות שונות של ההווה האנושית: 'מכאן ואילך' מפנה במיאוס ובהקלה את עורפו למדינה ולסמליה, ללשונה ה"ריבונית", לכלי הממלכה שהכזיבה. אין בו משפט ומדינאות, כלכלה ותיקון-עולם גשמי. כולו הגות, מסאות, ספרות ושירה.

"הנה שבה העברית הדיאספורית לכאן – לאירופה, לאשכנז, לברלין", כותב חבר-חיבובסקי באתר האינטרנט של 'מכאן ואילך'. "לא רק לאתר חורבנה, אלא גם למקום שהיה לאחד ממרכזיה הגדולים של אותה רפובליקה ספרותית עברית דיאספורית. מכאן הוציא לאור ר' משה בן מנחם (מנדלסון) את כתב-העת העברי הראשון, מכאן יצאו מאספי ההשכלה, כאן הגיעה תרבות הדפוס העברית בראשית המאה העשרים לשיא מפואר". והוא צודק. 'קהלת מוסר' הברלינאי של מנדלסון, כמו גם 'המאסף' של חברת דוברי לשון עבר (להבדיל מן 'המאסף' הספרדי-ירושלמי של הרב בן ציון אברהם קואינקה), היו חלוצי העברית המשכילית הקדם-ציונית בגרמניה. ואכן, בגיליון שלפנינו העיצוב והגופן הצנועים והנאים לקוחים מכבשונה של תנועת ההשכלה, וכך גם הנוהג היפה להדפיס את שם המחבר בשולי העמוד האחרון ולא בראש הטקסט.

אבל להבדיל מלשון ההשכלה העברית, שהתריסה נגד היהודים היוצאים אל עולם המודרנה האירופית עירומים מלשונם ותרבותם המיוחדת להם, 'מכאן ואילך' מבקש כאמור להתריס נגד "העברית הלאומית". במקומה, אולי על חורבותיה, הוא מציע לקומם "עברית עולמית", או "דיאספורית". מרכז תרבותי המפנה עורף, לפחות לפי שעה, לשפתו של היישוב העברי ובעיקר של מדינת ישראל, כמו לא היו הללו כי אם טעות גהה מצערת בתולדות היהודים. ואני אומרת מיד: גם אם חבר-חיבובסקי ועמיתיו לא יאהבו זאת – אָז שלא יאהבו – באתי להציע להם יד ישראלית. לא כדי לנטרל חס ושלוש את האנרגיה הזועמת הזאת, שמקורותיה האינטלקטואליים ניזונים ממריבה גדולה, מעין "יא, ברעכען!" ז'בוטינסקאי בהפוך על הפוך. אלא מפני שהעברית אהובה עלי יותר מכל כלי הממלכה, ועולמי היהודי והכללי הוא עולם של מְמָסְרִים ולא של דיכטומיות. ומפני שרוחה של אימא שלום, בנשיותה המתווכת, איננה נחותה או דלה מרוחם של "שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו". האם 'מכאן ואילך' הרתיח אותי לפעמים? כן. ומה בכך? שירתח! הוויכוח היהודי התנהל מאז ומעולם ברתיחה, גם אם נמהלה בה עדנה.

עלבון ממיתוס שגוי

'מכאן ואילך' הוא פרויקט המבקש להנכיח את האמת המודחקת של קיום עברית מודרנית טרום-ציונית ועברית מודרנית לא-ציונית. את העברית הזאת ואת ספרותה, את העולם העמוק והמורכב שיצרה בין תחום המושב ללואר איסט סייד, אין מלמדים בבתי הספר בישראל. זוהי אמירה מבורכת, ויש לה פן ביקורתי פוליטי מוצדק. הקריאה במאסף גרמה לי להרהר ב'ישראלים, ברלין' שכתבתי בשנת 2001, ובו ציירתי את ברלין כמבוך-זיכרון מלא חצים סודיים המצביעים לישראל (ולמען ההגינות, גם למקומות אחרים). בחלוף השנים שיניתי במידת מה את דעתי וכתבתי על "הנוודים הישראלים" ועל "הפזורה האינטלקטואלית הישראלית הראשונה" בברלין. כאשר חבר-חיבובסקי מבקש לשוחח עם העברית הלא-ציונית מעל ראשה של ישראל ולא בתיווכה, הוא מאיר פינה שאולי הייתי עיוורת לה.

אין דרך או סיבה להתחמק כאן מן הפוליטיקה, מפני שהגיונו של המפעל הזה פואטי ופוליטי כאחד. מאמרו של הפילוסוף העברי הברלינאי אלעד לפידות, "הלשון המשובש: לפנומנולוגיה של לשון הקודש", עוסק במה שהוא קורא לוגו-פוליטיקה, ובזה לוז העניין: יש בעולם יותר מעברית אחת, יש כמה וכמה עבריות, ובפיו של לפידות "פנומנים

'החיה' שפה שמעולם לא מתה. אליעזר בן יהודה

לשנויים: ביניהם הוא מונה את "הישראלית" (מבית מדרשו של ידידי גלעד צוקרמן, אבל אצל לפידות "הישראלית" העממית-המדוברת עוטה מדים והופכת לשפה שלטונית-כוחנית), "העברית", "לשון הקודש" וגם "היהודית". "העברית" המודרנית-הלאומית מוצגת כאן כאויבתן-במודע של קודמותיה הגלותיות, ובעיקר באמצעות הכחשה. כביכול מתה העברית עד שהוחייתה תחת קולמוסו של בן-יהודה (ולמען הצדק ההיסטורי אוסיף גם את קומץ חלוצי ומורי העלייה הראשונה והשנייה). השורות הידועות שחיבר ירון לונדון, "אם נמה העברית אלפיים, נו, אז מה? / הבה נעירנה ונמציא את היוזמה", מייצגות כביכול את השקר הציוני שהעברית ישנה, ובעצם מתה, מאז חורבן הבית השני או מאז שנעשתה הארמית לשון העם.

אסטה לרגע מן העניין הזה – מעין קפנדריה, כמאמר חז"ל והמשכילים – כדי לציין את תרגומו המצוין של גדי גולדברג לסיפור קצר וחזק של איזולדה קורץ, משוררת שנמנתה עם חוג ידידיו של אבי ורבורג, אך לימים קיבלה את מדליית גתה מידי יוזף גבלס. כותרת הסיפור היא "לישון", והוא נדפס לראשונה בשנת 1907. באופן דומה לסיפורו הידוע של צ'כוב בעל השם הזהה, הגם שרקעו שונה לחלוטין, שזור סיפורה של קורץ את השינה עם המוות. ב'מכאן ואילך' יש איזה עניין עמוק בשינה וגם במוות. מופיע בו גם תרגום של בעל הפסודונים רימו לומס ל"פוגת המוות" של פאול צלאן, אשר ראוי להיבחן במאמר נפרד הן בשל סגולותיו הלשוניות, הן בהשוואה לתרגומים העבריים של נתן זך, שמעון זנדבנק ואחרים. התרגום החדש מצטיין במצלולו ומציע אפשרויות חדשות, לרבות התמודדות עם ה"מייסטר מגרמניה", שהוא אגוז נהדר ואיום לפיצוח לדידו של כל מתרגם עברי.

יש איזה עלבון גדול בין דפיו של 'מכאן ואילך', ששותפים לו העורך במסת הפתיחה שלו וכמה מן המחברים האחרים, בכל הנוגע ל"מיתוס התחייה" של השפה העברית. חבר-חיבוסקי נדרש למנדלי מוכר ספרים כדי להדגים עד כמה "בכל זאת לא מתה היא [לשון הקודש] כיתר לשונות הגוים הקדמונים". גם את פרנץ רוזנצוויג הוא מצטט, ש"בכל דור ודור נזרמו לתוך הלשון הקדושה, לשונו של הקדוש-ברוך-הוא, כוחות של חידוש מלשון מדוברת, מלשונות מדוברות, של בשר ודם". אפשר להיכנס לדיון מעניין על מותן של לשונות קדומות אחרות, ובפרט הלטינית, אשר לשיטתו של החוקר איש פרינסטון אנתוני גראפטון חוותה התחדשות מרתקת דווקא בראשית העת החדשה. אבל לא זה הוויכוח שבו בחרתי כאן, אלא ויכוח אחר: האמנם התכחשה העברית ה"ציונית" לרובדי הלשון שנצטברו בין תקופת המשנה לתנועת ההשכלה? איזה אוהב ספר "ציוני", איזו אשת-עט עבריי-ישראלית, אשר קראו בשירת ספרד (אם בפנינים המסוימות אשר נכפו עלינו הר כגיגית בבית הספר התיכון, ואם בכרכיו הנפלאים של חיים שירמן), יעזו לטעון טענה כזאת? ומה בדבר קוראי עגנון ואוהביו? האם אפשר לקרוא את עגנון קריאה משכילה ועדיין לחשוב שאליעזר בן-יהודה נשק לעברית בארון המתים שלה וחילץ משפתיה הכחולות את התפוח המורעל של הגולה?

במקרה או בכוונת מכוון, שמואל יוסף עגנון נעדר מן המאסף הזה. גם ביאליק ולאה גולדברג נעדרים (ואילו אברהם שלונסקי דווקא נזכר בו, הודות להיותו פציפיסט). אבל רוח עגנון מרחפת פה ושם, לפחות בראשה של קוראת אחת. למשל, המוטו המופיע בפתח הגיליון לקוח ממסכת ברכות, הקורא מְפָאן וְאֵילָךְ – לא הפְסיד, וזה משעשע ואף

הסופר אמנם נעדר מהמאסף, אבל רוחו מרחפת בין דפיו. ש"י עגנון

הולם. אבל אני נזכרתי ב"מכאן ואילך" אחר ועצוב ממנו, זה הלקוח מנאום פרס נובל של עגנון: "בן חמש שנים הייתי כשכתבתי את שירי הראשון... מכאן ואילך עשיתי שירים הרבה. מכל השירים שעשיתי לא נשתייר כלום. בית אבא שהנחתי שם חדר מלא כתבים נשרף במלחמה הראשונה ונשרפו עמו כל שהנחתי שם. והאומנים הצעירים, החייטים והסנדלרים, שהיו שרים את שירי בשעת מלאכתם נהרגו במלחמה הראשונה, ואותם שלא נהרגו במלחמה, מקצתם נקברו חיים עם אחיותיהם בבור שכרו לעצמם בפקודת האויב ורובם נשרפו במשרפות אושוויץ עם אחיותיהם שפיארו את עירנו ביופיין והנעימו בקולן המתוק את שירי".

כמו נמחקה פלשתינה

לגיטימי בעיניי לשאול את מי שרואה את מקום מושבו בוולוז'ין דברלין, את מי שמתהדר בידיש בונדיסטית ובעברית של גימנסיה תרבות, מה הוא אומר על כך שוולוז'ין היום היא מיצג וידיאו משוכלל במוזיאון פולין שבוורשה, שארית הפליטה הבונדיסטית שוכנת בדיר מוגן בסיינט קילדה דמלבורן, ומגימנסיה תרבות של סבתי בעיר רובנו שבפולין והלין רק קומץ תלמידים, רובם ככולם ציוניסטים, זכה לראות בנים ונכדים.

זאת ועוד: בתוך אותם שנהרגו ואותם שלא נהרגו בכל מחציתה הראשונה של המאה העשרים היו קוראי עברית וכותבי עברית שפניהם היו מועדות לארץ ישראל, והם משוקעים ביסודותיה התרבותיים. משוקעים כתינוקות בטיט, יאמרו אולי אנשי 'מכאן ואילך'. נניח. אבל האם תיעוב "העברית הלאומית", ה"הגמונית", ה"כוחנית", יאלץ אותם להתנזר גם להבא ממקטע רחב כל כך של היצירה העברית במאה העשרים ובמאה שלנו? וברנר מה יהיה עליו, ודוד פוגל, שני יוצרים כה בלתי-הגמוניים בחייהם, בכתבתם ובסופם הנורא? ודבורה בארון, ז'קלין כהנוב, אלי עמיר, ארו ביטון, דויד גרוסמן ורונית מטלון, שה"דיאספוריות" שלהם אימננטית ליצירתם? אחת מנקודות השפל בטיעון ה"דיאספורי" היא הטענה ש"העברית הלאומית" קמה על העברית המודרנית הלא-ציונית לרצחה נפש. כמה חבל שצריך בכלל לקום ולהשיב את המובן מאליו: את העברית האירופית רצח היטלר, לא בן-יהודה.

מהי אפוא "עברית דיאספורית"? דיאספיריין ביוונית עתיקה פירושו להתפזר, ומכאן διασπορά, דיאספורה, ככל הנראה תחדיש שיצר תרגום השבעים למילה המקראית זעוה ב'וְהִיִּיתׁ לְזַעוּה לְכָל מְמַלְכוֹת הָאָרֶץ', דברים כ"ח, כה), שנתפרשה כ"פזורה". חוג 'מכאן ואילך' הושפע מאוד מתפיסתו של המלומד דניאל בוואריק, המיוצג כאן במאמרו "מכורה נודדת". אחריו נדפס גם מאמר של אדוארד סעיד "גלות אינטלקטואלית: נוכרים ואנשי שוליים". על פי ההשקפה המוצגת, הדיאספורה במשמעה המודרני עודנה קרובה מאוד לגורל היהודי, אבל אין לתרגמה לעברית בלא הטיה כלשהי. אינך יכול לומר "גלותית" בלי להסתבך באמוניות, בתוגה ובמשיחיות, שלא לדבר על התווית השלילית והמאוסה שהצמידה הציונות לגלותיות ולגולה. אינך יכול גם לבחור במילים כמו "תפוצה" או "פזורה" בלא להישמע קליל, ניטרלי-כביכול, כאילו יהודים דוברי-עברית מפוזרים להם על פני תבל זעיר פה זעיר שם והכול טוב ונאה.

העברית הדיאספורית של חבר-חיבובסקי איננה משיחית, ובוודאי אינה מתפללת אל כותל המזרח ומבקשת לשנה הבאה בירושלים. אבל אין היא קלילה ושוכנת-טרמינילים, מין תרמילאית חסרת דאגות או מדורת-שבט שכוונתית בל"ג בעומר בסידני או במיאמי. הדיאספורי הוא נווד מטבע ברייתו, משולח עצוב מטעם עצמו, תרמילו כבד מרוב ספרים, ירושלים שלו היא יותר ירושלים-של-וילנה מירושלים-של-נתניהו, ואם יביט לאחוריו לישראל יראה בעיקר את סדום ועמורה, אולי כבר עולות באש.

ואילו "העברית העולמית", מושג שמציע חבר-חיבובסקי כחלופה ל"דיאספורית", מושתתת שלא-בטובתה על פרשנות של המושג "עולם", הן במרחב הן בזמן ("עם עולם", "מאז ומעולם"), התובעת רצף נטול הפסקות. בממד הזמן הטיעון עולה יפה: העברית לא מתה וממילא לא קמה לתחייה בעזרת הציונות; קביעה כזו היא "שלילת עולמיותה של העברית". אבל מוזר שהוגה העומד בתוקף על הרצף הטמפורלי של "העברית העולמית" מתכחש באותה נשימה לרצף המרחבי שלה וממיר את "שלילת הגלות" הזכורה לשמצה ב"שלילת מדינת הציונים" על כרעיה ועל קרבה. נבראת כאן גיאוגרפיה עברית אשר מוחקת את פלשתינה-א" ואת מדינת ישראל ויושביה, סופרים ומשוררים ומתרגמים והוגים טובים ורעים ובינוניים, לאומנים ואוניברסליסטים, ברית שלום וברית הבריונים, והכול על מנת "לתת במה תרבותית-ספרותית לעברית לא-דיבונית ולא-הגמונית, המשוחררת מכבלי הלאום והטריטוריה".

אבל מה בדבר "הגלות הפנימית"? מושג גרמני קלאסי זה נעדר מן המאסף, משום מה. האם אין יסודות "דיאספוריים" בתרבות שלטת, תרבות הרוב? 'מכאן ואילך' נזהר מלהושיט יד לדיסידנטים העבריים שעל גדות הירקון, למשל. או למצער ללאה גולדברג, שב'תל אביב, 1935' שלה "הִלְכוּ בְּרָחוּב צְקֵלוֹנֵי הַנוֹסְעִים / וְשָׁפָה שֶׁל אֶרֶץ זָרָה / הִיְתָה נִנְעָצָת בְּיוֹם הַחֲמִסִּין / כְּלָהָב סָכִין קָרָה (...) וְנִדְמָה – אֶךְ תַּחֲזִיר אֶת רֵאשֶׁה וּבָיִם / שְׁטָה כְּנִסְיַת עֵינֶיךָ". שלא לדבר כלל על סופרים עברים נפלאים שהיו אולי ציונים קמעה, ושירתו בצבא, ובהם יהושע קצנז' ורחיים באר והרב חיים סבתו. ולאן תוליכו את דליה רביקוביץ' ויונה וולך, מן הסתם אל המדור הלא-דיאספורי של וולהאלה-למשוררים? ואפלפלד וחנוך לוין, שאופקיהם לא מעכשיו ולא מכאן?

מעשה הקימום היפה הזה של ההבראיזם הגרמני ופרותיו העבריים (נושאו של מאמר מלומד ומרתק מאת עפרי אילני) ושל העברית המשכילית מבקש מאתנו לשכוח שמקורותיו ההיסטוריים חיו בכפיפה סוערת אחת עם העברית הציונית. עד כדי כך הוא מנער חוצנו מן הישראליות, נכדתה הפרובלמטית והמיטיבה-לשרוד של אותה עברית משכילית. הייתי מצרה על הזבוז וההחמצה אלמלא האמנתי בכל לבי שהתזוה הדיאספורית הזאת עוד תפגוש את האנטיתזה הישראלית שלה על דרך המלך, ומפגשים בין נוודי הקולמוס רבי-הכישרון והיוצרים הישראלים לגוניהם עוד יצמיחו פירות הילולים.

יש כאן א-סימטריה אדירה, כמובן, במשוואת הכמות והאיכות. הדיאספורים של 'מכאן ואילך' הם קומץ משכיל ואנן, ומעטים יבואו בקהלו. העברית הישראלית היא הכול בכול, מן הבורים וקלגסי-התרבות אל הנערות והנערים החומקים אל הספרייה העירונית וערבי השירה. מרחל ועד "הצל". מצאתי ברשת טוקבקיסט אחד ששאל מנהמת לבו, "מה

גם בתל-אביב שלה מתהלך תרמיל הנדודים היהודי. לאה גולדברג

פתאום כותבים בעברית בברלין? זה לא שייך! זה כמו לכתוב בידיש בבגדד!", ורק בשל כך צריך כל אוהב ספר עברי, דתי-לאומני או שמאלן-שינקינאי, צאצא ליהדות ברלין או בגדד, לתרום ח"י שקלים לטובת המאסף הבא של 'מכאן ואילך'.

שָׁפַל כּוֹלָה "מִכָּאן וּלְיֵלֶךְ"

שני סימנים מסייעים לי לגבש איזו אופטימיות בדבר עתיד היצירה העברית בעולם (לא "עברית עולמית" על פי פרשנותו של 'מכאן ואילך', אלא עברית בכל מקומותיה). ולא רק אופטימיות יש כאן אלא מעין אהבה, על אפם ועל חמתם של חובבי הקיטוב, ציונים ואנטי-ציונים. אין מדובר בחיבה צברית טופחת-שכם, זו שהפכה אי-אז את "פון אונזערע" ל"משלנו" ומיד קמה על העברית הגלותית ועל היידיש להשתיקן, כדי לא להשאיר "פֿל מְלֶאכֶה לְשֵׁלָא מְשֻׁלָּנוּ". אלא מין אהבה יהודית מרירה ועוקצנית בקצוות, כזו שרוחשים למשפחה מרגיזה מלאה קווינים רוטנים בעלי השקפות עולם מעוררות חלחלה. ובכל זאת אהבה.

ראשית, דברים שאמר טל חבר-חיבובסקי בראיון לגדי גולדברג: "עבורי, החזרה לשם חיבובסקי באה להמחיש שמעשה השלילה האלים הזה נכשל. אי אפשר לעקור שורשים. אי אפשר למחוק עקבות. תמיד יבוא מי שיחשוף אותם. אך במקום להעלים את השם חָבֵר ולהחליפו בחיבובסקי, בחרתי לחבר את שניהם במקף. לא רציתי לעשות להוריי את מה שהם עשו להוריהם". יפה אמר, והיא הנותנת.

שנית, סיפור נפלא המופיע בכרך, "תפוח אדמה עם סוס" מאת צבי בן-דור בנית. מעשה בתלמיד חכם גדול ממרוקו, רבי יעקב, והמספר-הסטודנט הכרוך אחריו, ושלל רקמת העדות היהודיות של לוס אנג'לס. הסיפור הוא ספק הגיוגרפיה עדינה, מסורת סיפורי צדיקים, קצת תמונת-ראי של "תהילה" (שוב נדחק לכאן ענגנון!), ספק קליידוסקופ מורכב אירוני ואוהב של דיאספורה ארצית ועשירת רבדים. את ארונו של רבי יעקב יטיסו לאשדוד "שם גרה אחותו. שם ייקבר". ובלבי אמרתי בעת הקריאה, אבל אשדוד לא תיקבר אלא תמשיך להחליף דברים עם לוס אנג'לס. וגם על אחותו של רבי יעקב עוד נשמע.

רבים מן השותפים במהלך התרבותי של 'מכאן ואילך', לרבות העורך, גדלו בישראל. במהלך פרוידיאני מיוחד-להם, הם שקועים כעת ברצח עברית-אימא כדי להחיות את עברית-סבתא ולהתרפק על יידיש סבתא-רבה. ואני אומרת, בנימה יידישאית שלמדתי דווקא בבית הילדים בקיבוץ: קינדערלאך, למה או או? למה לא גם וגם? אזוי, התגרשתם ממדינת ישראל? נו-נו. אבל מה בדבר הסדרי ראייה עם העברית הישראלית? אדרבה, נפתח טיש ונתקוטט עד קריאת שמע ושירת המואזין. כציונית צנטריפוגלית וכפטריוטית של שפת אמי ושפת סבתי, השתרגותה הגלובלית משרה עליי שמחה ואפילו שמץ ביטחון.

אבל אולי דווקא נחוצה בשלב זה ההתרסה המכאן-ואילכית, שכל כולה "מכאן וּלְיֵלֶךְ", לך מרצף המאכזבת ואל תביט לאחור. או אולי באמת סדום ועמורה כאן בישראל, והכול יעלה באש ורק תיבת נוח העברית-הדיאספורית תתנדנד על הגלים הצפון-אירופיים והצפון-אמריקניים?

הבהלה של כמה אינטלקטואלים ישראלים-ציונים מן האידיאולוגיה הדיאספורית הזאת מפתיעה אותי. אולי הם באמת חוזים את חורבן הבית הישראלי במקום שבו אני רואה חבורה זעירה של גולים-מרצון מיטיבי-כתוב שנמלטו אל העולם הקדם-ישראלי ומבקשים ליצור בו יצירה פוסט-ישראלית. הלדירקטוריון מפעל הפיס דמינו, ששינה אשתקד את תקנון פרס ספיר כדי למנוע תקלות דיאספוריות מצערות כמו הענקת הפרס לראובן נמדר, סופר נהדר המתגורר כעת בניו-יורק, על הרומן "הבית אשר נחרב"? האם מאיה ערד וסייד קשוע ומתי שמואלוף ושכמותם הם המאיימים על סלע קיומה של התרבות הישראלית לדורותיה? האומנם כה גדול ונפלא כוחה של הלשון, ובעיקר הלשון העברית, עד שהיא מסוגלת להחריב את המדינה? אם כה גדול הוא, הרי יש כאן כמעט סיבה לחגיגה (חמצמצה קצת, כמקובל) לאוהבי לשון ולאוהבי העברית. נו באמת: לא העברית הדיאספורית תחריב, חלילה, את מדינת ישראל, ואף לא הגולים העברים החדשים. נהפוך הוא. התרבות הישראלית זקוקה לנמלטיה הפוליטיים-ספרותיים, והיא גם הרוויחה אותם ביותר. גם אם הם מסרבים לפי שעה לנהל איתה שיחה, אין סיבה שלא תפנה היא אליהם, ואפילו תלמד מהם דבר או שניים ותחכים ותתעדן. כפי שאמר פעם אלתרמן על מדינת ישראל בהקשר אחר ונורא-באמת, היא אינה פחדנית פדי-כך!

פניה עוז-זלצברגר

פרופ' פניה עוז-זלצברגר מלמדת בפקולטה למשפטים ובמכון ללימודי גרמניה ואירופה באוניברסיטת חיפה. ספריה בעברית: "ישראלים, ברלין" ו"הודים ומילים" (עם עמוס עוז).